

Лариса Івшина
головний редактор газети "День"

...Хоча, на жаль, непропорційність докладених зусиль — очевидна, бо в сусідів процес очолює держава. З одного боку, їм простіше: всього-навсього треба визнати свою молодість. До чого це агресивне прагнення зрівнятися з тисячолітніми в добу культури омолодження? З іншого боку, Росії складніше — бо до з'ясування своєї справжньої історії вона тільки підходить.

А в нас — надзавдання! Україна повинна взяти на себе відповідальність за тисячолітню історію. А для цього потрібен, так би мовити, інший формат — і політики, і журналістики. Невипадково Європа не бачить нас на власній карті. Не спромоглися пояснити себе світові. Ми навіть не спромоглися пояснити Україну самим собі! Власне, про все це ми вже говорили в "Силі м'якого знака..."

Один з іноземних дипломатів в Україні колись пожартував: мовляв, здається, останнім розумним українським правителем був Ярослав Мудрий. Так, це звучить не надто втішно, але важливо те, що ця людина знає: Ярослав Мудрий був **НАШИМ** правителем. Що знають про це наші політики? Адаже для того, щоб стати спадкоємцями і так правити (вибачте за сміливі порівняння), не досить просто сидіти у місті Ярослава. До речі, хіба не в Межигір'ї, згідно з повір'ям, була схована бібліотека Мудрого? Щось сакральне в тому є... Як у тій студентській прикметі: якщо напередодні екзамену покладеш книжку під подушку, то зранку все знатимеш.

А коли серйозно, то всім тим, хто займається політикою і хто від неї дистанціюється, тим, хто працює в журналістиці, й тим, хто просто хоче зрозуміти свою країну, варто уважно прочитати статтю *Юрія Шевельова* "Москва, Маросейка". Хоча стаття й сенсаційна, але вона, на жаль, не стала сенсацією для більшості українців. Просто тому, що вони не розуміють цієї мови, не підключені до смислового поля, яке є результатом величезних культурних зусиль. Тому тексти такого рівня потребують додаткового "перекладу", тлумачення, "підживлення" теми.

Про що ж говорить Шевельов? Про фатальну розділеність України. Не по берегах Дніпра. А суто в питаннях внутрішнього самовизначення. Що нам робити з Росією? Ось як звучало віками ключове для всіх українців питання.

Про конкретну цінність абстрактного мислення

Офіційна Росія визначила 2012-й Роком історії. А в Україні "День" святкує Десятиріччя української історії. У 2002-му вийшла друком перша книжка, що дала назву Бібліотеці "Україна Incognita".

І як тлумачити це згубне тяжіння до імперського центру? Можливо, як психологічний наслідок того, що ми самі свого часу були імперією? Чи в змозі ми нарешті відмовитися від колишнього імперського центру і створити повноцінний неімперський центр, який базуватиметься на горизонтальних зв'язках, на культурі союзу міст та сіл, на нашій — ще Магдебурзького права — демократії? Цей пласт Несформульованого та Неозвученого так і живе в сутності багатьох поколінь українців.

Складними зигзагами пішла українська доля — від спроби культурної та інтелектуальної експансії в Московію, *Феофана Прокоповича* як ідеолога держави Петра I до тих українців, які пізніше працювали в Російській, потім Радянській імперії, вкладаючи свої знання, інтелект, енергію в побудову надпотуг, жертвами яких зрештою стали цілі народи, і найперше власний, український. І тут постає питання: чи повинна Україна визнати власну відповідальність принаймні за останній період ХХ століття? У нас, звісно, відразу почнуть відхрещуватися: яка може бути відповідальність, якщо ми не мали національної держави, а етнічні українці не усвідомлювали своєї етнічності? Може, й так. І це була б дуже проста відповідь, особливо з огляду на складність української історії. Але мені здається, що в усьому тому бринить імперський киеворуський знак. Знову роздвоєність. Колись я жартома діагностувала українську проблему як "манію величчя на тлі комплексу неповноцінності". Власне, напівжартома. Бо до певної міри цей діагноз справедливий. Нинішнє керівництво країни хоче виглядати сильним, але чомусь злякалося чудової ідеї відзначити 1160-річчя заснування Української держави. Хоча, наскільки мені відомо, ця ідея здобула підтримку деякого з ключових діячів Адміністрації Президента, навіть готувався відповідний указ...

Коли ми говоримо про Москву в контексті Шевельова, то йдеться, ясна річ, не про місто, а про полюс сили і слабкості українців. "*Петро справді виграв бій на культурному фронті тим, що він відгородив Україну від Заходу*". Це — ключова фраза в статті Шевельова, яка прямо вказує на наміри й нинішньої зовнішньої російської політики.

Десятиліття української історії в "Дні" було нашим способом вказати на шлях: коли рамки свободи звужуються, треба йти вгору. Економічні експансії, газогони в обхід — всі ці подальші спроби відрізати Україну від цивілізованого світу були б абсолютно безсильними, якби влада спиралася на свій народ, вирощувала його, а не опускала. Перед силою освіченого суспільства будь-які підступні інструменти програють. Тому Україні потрібна гуманітарна політика. Її можна не писати, але здійснювати — треба.

"*Серед "птахів знізда Петрового" ми знайдемо чимало німців, чимало росіян, але не українців. Бій під Полтавою Петро-*

ві виграли українські Кочубеї.», — пише Шевельов. *Над осмисленням цих слів ще слід працювати, але зрозуміло, що основу поразки під Полтавою заклала ситуація в оточенні Івана Мазепи. Гетьман мало кому міг довіряти, не спроможний був пояснити своїх намірів не те що суспільству, а й козацькій верхівці, бо існувала загроза витікання інформації... Нічого не нагадує?*

Що ж до Кочубеївщини, яку Шевельов — поруч із Москвою та провінційністю — називає одним із трьох головних ворогів українського відродження, — це насправді "субпродукт". Коли виникає роздвоєність, невизначеність, завжди з'являються "тушки", які, не маючи власної ціннісної організації, метаються. Саме від невизначеності та відсутності власної системи координат — зрадники та перебіжчики. Стан невизначеності стимулює людські мутації. "Ви — хто?", "ви — заради чого?", "ви — в ім'я чого?" Ми вже дуже доросла нація, але й досі відповідаємо на дитячі питання.

...І українські журналісти ще досі цілком серйозно обговорюють: чи потрібна журналістові громадянська позиція?

Ми не докладаємо належних зусиль до того, щоб подолати свій "синдром запущеності". Так, у ХХ столітті Україна втратила величезний людський, інтелектуальний, духовний ресурс. Саме тому 2012-й, рік 75-х роковин Великої терору 1937-го, "День" оголосив Роком "Списку Сандармоху". Як знак-символ подолання минулого, відновлення духовних сил і пам'яті про загиблих, долучення їх до загальноукраїнської спадщини. Зрештою, як символ побудови політики пам'яті, нехай і без інституту.

Глибше розуміючи свої втрати, ми повинні докладати дедалі більше зусиль для їх подолання. Саме в цьому полягає сенс будь-яких меморіальних днів, тижнів та років. У тому числі й Року "Списку Сандармоху". Коли над усім організмом нависає загроза, живі та здорові клітини мають виробляти ще більше якісної енергії.

Багато хто з наших інтелектуалів, які належали до інтелектуалів і в радянський час, знали настанови Шевельова, зокрема його непроголошений заповіт: жодного дня без інтелектуального наступу. У мене питання: якщо ви це знали, то чому не практикували?

А практикувати врешті решт довелося тим, хто не знав ні про Шевельова, ні про його настанови.

Тепер, можливо, вдасться об'єднати сили суспільства, покоління, школи. Але тут так само потрібна комунікація і діалог. Тому що неозвучені питання — роз'їдають. Доведено психологами. А готовність до співпраці, здатність почути напряму залежить від готовності приступити до дій. Є такий мудрий вислів: не чекайте розуміння від людей, які отримують гроші за те, щоб не розуміти. Це до питання браку солідарності.

Своїх прихильників ми шукаємо серед всіх "живих". Наприклад, коли з'явилася "Україна Incognita", я розуміла, що "центр" нас не підтримає. Тому був тур по університетах країни. І в ньому народилася книга-путівник "Мої університети", яка ніби супроводжує "Україна Incognita".

Я не переоцінюю наших заслуг. Але вважаю, що "кристиали", які ми створювали разом із нашими авторами і партнерами впродовж 15 років, були вкинуті в суспільство в слухний час. Мені дуже дорога пам'ять про перші презентації "Дня", зокрема в Кіровограді. Десять років тому, коли Бібліотеки "Дня" ще не існувало (так, було й таке!), один із наших читачів Андрій Іванко вказав мені на безцінну (і тоді, і тепер) річ — "Україна Incognita" в самвидаві: наші читачі просто вирізали найкращі статті та клеїли їх на гробсбухи. Це було десятиліття тому. Після — редакція "Дня" створила, можна сказати, книжковий бум, але й досі "Ук-

раїна Incognita" залишається улюбленою книжкою для нас і всіх наших читачів. Вона вже витримала п'ять видань. І зараз готується до шостого. Історія для України — основний нерв громадянського життя.

Не треба думати, що в епоху глобальних інформаційних технологій, коли для онлайн-користування відкриваються світові бібліотеки, загроза примітивності, спрощення та деградації зникла. Вона залишається актуальною. А подеколи її актуальність навіть загострюється. Тому треба всіх стягнути з печей, витягнути з-під лав. Усі повинні читати! Необов'язково відразу братися за "День". Важливий сам процес читання. Тому люди, які відмовляються від книжки, власноруч підписуються під програмою самоліквідації. Україна не може дозволити собі жодного дня без зусиль над саморозвитком!

Колись я казала про "різницю температур" в українському суспільстві. Сьогодні це "атмосферне явище" набуває більш загрозливих рис — адже надто велика "різниця температур і тисків" може зрештою призвести до катастрофи. Це підказує нам природа утворення смерчів.

...13 січня минає 15 років з того дня, як я прийшла в газету "День". Ну то й що з того — скаже хтось. Я не заперечуватиму, справді нічого особливого. І не перелічуватиму всіх наших проектів, виставок, 13 книжок, першу чат-конференцію з російською аудиторією... Скажу лише, що ми не просто транслювали. Ми створювали свою Україну.

І наша Україна — прекрасна. У неї непросте життя. Але "населюють" її дуже яскраві, зрілі, цікаві люди, певна частина яких навіть у свої 80 і старші є унікально молодими та світлими, як-от *Анатолій Вадимович Свідзинський, Валерій Степанович Степанков...*, з ними дуже комфортно й затишно. А молодь — дивовижно мудра, відкрита, добра (що унікально для нашого світу), вона постійно вчиться. Як-от учасники Літньої школи журналістики "Дня". Ці люди долучаються до всього розумного, що пропонує газета. І, як герої відомого мультика, завжди поспішають на допомогу. Висловлюючи свої ідеї, я знаю, що **НАШІ** — читачі, автори, експерти, студенти — обговорять ці ідеї, напишуть, скажуть, і ми побачимо результати цієї "сімейної роботи".

Я запрошую вас жити в нашій країні, створювати, зміцнювати її разом з нами, поширювати її межі. Ми — острів, що прагне стати материком.

...Зі спогадів, які завжди зі мною. Ранній. У дитинстві я не мала надміру розваг, але належала до тих дітей, які самі собі граються. На стіні в хаті моєї бабусі висіло велике чорне радіо. Якось, слухаючи хор (а було мені тоді роки три), я почала замислюватися: як же цей хор туди заліз? Пам'ятаю, то було в холодну пору року, але я таки виповзла з-під теплої перини, зняла це радіо — аби подивитися, що ж по Той бік. Побачене мене, чесно кажучи, розчарувало... Але це був надзвичайно цінний мисленнєвий досвід. Намагання зазирнути за горизонт, за межу продукує певний тип мислення, певний світогляд, певну проекцію бачення світу. Це знадобилося мені, коли створювалася газета "День".

Відомо, що на певному етапі розвитку людської Цивілізації ключову роль зіграла здатність людини до абстрактного мислення. Для себе я сформулювала це простіше: не маючи необхідного, думай про неможливе. Коли 15 років тому я прийшла в редакцію "Дня", то зрозуміла, що європейська газета має бути **ІНАКШОЮ**. А якою інакшою? Українське — означає інтелектуальне, а "День" — газета громадянського суспільства.

**За 15 років програму-мінімум ми виконали.
Тому маємо повне право випити бокал шампанського —
за конкретну цінність абстрактного мислення!**